

— קישקוש אחד גדול, מוחה אלמוג, לא מאמין. אם משוררת מחאה יכולה אחר כך לרוץ לירושלים אחרי ראש הממשלה, כדאי שתשב ות-הרהר בעצמה ובמידת האוטונומיות של שירתה. סופר המחאה האמיתי בעיני הוא עמוס קינן — גם כשאני מתקומם נגד כל מלה שלו. גם אז אני יכול שלא להתפעל מיושרו, זהו שליח אמיתי השרוף אחריו את הכל ומשפיע יותר מכל האחד רים. ואז אני שואל את עצמי, מי צריך את כל המורכבות והואל של השירה, הרימויים והמ טאפורות וכל התחכוכות הלשוניות, אם יש כאלה שמסוגלים לתת את זה בצורה כל כך ישירה ומר-צחת.

ואם כתבתי פעם שנתן זך הוא הראשון במשוררים, על קינן אמרתי שהוא הראשון בסופי-רים.

שוב חוזר אהרון אלמוג ושוקע במחשבותיו וחוזר על כאבו כמו היה מלת המאנטרה המרגיעה: "השירה אברה את שליחותה... השירה אברה את שליחותה...".

הנה ראי את המוספים הסיפורתיים... הכל מכוסס על הפירסום הכי זול... הייתי שמח מאוד אילו התאספו משוררי תל-אביב יום אחד בכיכר דיזנגוף למרגלות הפסל של אגם, ובאקט אחד של מחאה היו משליכים את ספריהם למיזרקה לצלילי המוסיקה והאש המרקדת למעלה, כש" מוכרי הבאלונים צועקים סביבם הידר. אז ית" אמתו ריבני חז"ל בקשר לאותיות הפורחות הש" מימה.

וגם אתה תעשה זאת? — אני אחיה הראשון שאעשה זאת, מתלהט אלמוג, וזה רווקא מפני שאני אוהב את ספרי שאין להם מקום עוד במציאות של חיינו כאן.

על המיסים ועל הפרנסה / ועל הכלכלה ועל הארוחות / ועל ההכנסה ועל ההוצאות / ועל הביוליים ועל ההצלחות / ועל עורכי הדין ועל המוורות / ועל הביכזוים ועל הפיטשויות / ועל שפיכות הדין ועל העריות / ועל הפיטפופים ועל ועל הרישעויות / ועל שינאת חנם ועל החורי-נות / בימים ההם בומן הוה.

ב-1942 עשיתי עיגול

— אני לא משורר מקומי, כמו שחושבים ומי נסים להציג אותי כעקבת ספרי האחרונים. אני משורר ביוגרפי, ובכלל מהו משורר מקומי? — כבר מתקופת כתיבתי המוקדמת ביותר נכנסו דברים לתודעתי בלי שירדתי בדיוק את מקור הדברים... הכל נחרת בזיכרוני. אני זוכר עד היום בתים שאני הראה לי כשהייתי ילד, בתים שאבי עצמו בנה כמו דיו כשהיה פועל בניין... היום אני עובר ורואה אותם דרומים וקולופים ואז אני חושב לי: "מעשה ידי טובעים בים ואני אומר שירה".

— יכול להיות שהשירה וקוקה להרס, צומחת מתוכו, מהרהר אלמוג בקול רם בלא להניח לסתירות שבדבריו לעצור בעדו. — גם אז, אולי דווקא אז, צריך להאמין למשוררים, לא לפולי-טיקאים ולשאר רופאי אליל כמו הכלכלנים. ומי שטוען כלפיהם כי "מיטב השיר כוב" — אר" רבה, מתוך ה"כוב" של השירה צומחת אמת אמיתית לאיירערוד אמת העוכרות של העיתונאים. ויש גם ליכזור כי היופי הוא אח לכרי-עור.

שוב סתירה בתוך סתירה. נראה כי כך הדברים חייבים להיות.

— המשוררים הם "האלכימאים האורורים המי-טורפים שיהפכו לכם את החרא להב...".

ב-1942 עשיתי עיגול ולא יצאתי ממנו / עד שלא ירדו גשמים / אותו יום הוצפו הבתים ושני אנשים כמעט טבעו / באתי הביתה ואמרתי זה אני / מוריד הגשם / נתן לי אבי סטירת לחי ואמר זה אני / מוריד הסטירה.

שפת כתיבה חדשה

— עד שנות השישים היתה שירתי נעה במטוריות אחרת. כתבתי כמו שלונסקי ושאר בני דורו. בתוכי רציתי להתבטא אחרת אבל לא ידעתי שמוות לי להתבטא כפי שרציתי באמת. כיום אני מסתכל לאחור ורואה שירתי לשון שירית שהיא לגמרי משלי ואפשר לוות אותה בקלות.

גשמה / למה את זונה / למה עזבתני / בכדי דות השומחה / של ריי יהודה... / תהיי ילדה טובה תהיי אלמנה אבא יקנה לך מסטיק / נעי-ליים...

— כשנות השישים חשתי כיצד באמצעות הלשון שיצרתי, אני נולד מחדש. זה התחיל בדרכי משה התעופה בלוד תל-אביב. היום בו

ליוויתי את נתן זך לשרה התעופה והכאב שפילח אותי כשהבינתי שאין בכונתו להישאר והוא מכין עצמו לגלות ארוכה. היתה זאת טראומה ועם הטרומה נוצרה אצלי שפת כתיבה חדשה. אני זוכר שבדרכי חזרה עצרתי בשולי הכניש וכתבתי שיר ראשון בלשוני החדשה, וזאת לאחר שלא כתבתי תקופה ארוכה.

עם נתן זך בדרך לשרה התעופה בלוד / נראה המטוס של אל על כנמל / סוריאליסטי מתקפל / ושמי ארץ ישראל ושדותיה והציפורים שנסעו איתו / פעם נוספת לגלות...

— טראומה שניה שהחזירה אותי אל השירה בדלת האחורית היתה מותו של (הסופר, המשורר והעורך) א"ד שפיר. מה שמתמה הוא שבחיי לא רוויתי ממנו נחת. כעורך נעם עובד הוא הוציא את נישמתי...

— מותו של האיש — בוהמין אמיתי שלא התפרע עד סוף ימיו. החזיר אותי אל השירה ואל הסיגנון האמיתי ששאפתי אליו, סיגנון שירה שהוא על גבול הפרוזה.

— לאר"ש אין חדש / אני כותב לך בלילה לאור הנו / כשרמעה נוטפת מוות ענין / והמרינה על סף החלטות כלכליות קשות / ואינני יודע אם מכתבי זה יגיע אליך / ביום מן הימים...

— בשירה הרי צריך שיהיה יסוד פרוזאי חזק וכל הורקקות למטאפורות קישוטיות או מפת"י עות מיותרת כהחלט. המטאפורה בשירה, בעיקר הקישוטית, הדקוראטיבית, פשטה את הרגל מכ" בר והשימוש המרובה מרי בה הפך את המשוררים לסינתטיים, לליטראטים עקרים חסרי אותנטיות.

— עמיחי, חלוץ המטאפורות בשטח, קבע יתד ופירחי שירה רבים נוהים אחריו.

— כיום אני מתגעגע רק למנדלי מוכר ספ"רים, לשלום עליכם ולצ'כוב. רק להם. ושוב חוזר אלמוג אל הכאב כאל מאנטרה מר" גיעה ומפיסת: השירה אברה את שליחותה... הגענו למבוי סתום...

— אולי, הוא מסיים בדברים שהנסתר רב בהם על הנגלה, כדאי לעשות קאנוניזציה כמו בערב החורבן ולהסיר את האחריות מכל הדברים הנכ"י תבים עד שיקומו לסיפור עורכי ספרים בעלי שמכות של ממש. הרי כבר אמר בשעתו אחד הנביאים: "ירבה הנער כוקן והניקלה בנכבו".

אנשי מופת

היכן יושבים כל אנשי המופת בימינו? — שאלה גדולה. בירושלים, כמובן.

ובאמת, האם ניתן להעלות על הדעת כינוס סופרים או משוררים תל-אביביים או חולוניים שיארחו זה לזה לחברה תחת הכותרת, כנס סופרי המופת" או "ועידת שירת המופת"? פה יש, לכל היותר, "צבע טרי" ו"רף חדש". ואם תרצו: צבע חדש ורף טרי.

לא כן בירושלים. שם נתכנסו להם שלושה ממגרגמינו במכון ואן ליר כמה שהוכר על ידי המארחים. בעברית מתורגמת מן הסתם, כ"ערב עיון על תרגומי מופת". אינכם מאמינים? ההומנה בירדנו לערות.

בערב עצמו לא ביקרנו, כמובן. אימתי עולה תל-אביבי ירושלימה? תשובה: רק כשהוא מוזמן אל ראש הממשלה. באין הזמנה — אין ירושלים. אבל מן העיתון שכירינו נמצאו למדים שאחד ממגרגמי המופת שלנו זעם (פרק כעס פרטי) שם באותו כינוס על "אחד מבכירי המשוררים" אשר רדעו לא היתה נוחה מתרגומו לשירה האנגלית המטאפוזית" (ידועות אחרונות, 6.3.87).

דבריו של אותו "בכיר" — עכשיו כבר מותר לגלות — הופיעו בשעתו במדור זה. "הביקורת של המשורר השנון" — כך השיב המתרגם למבקרו על פי המקור העיתונאי — "התבססה על ניסיון לתרגום מילולי של יחידות בודדות". בעל תרגום המופת, לעומת זאת, "מא" מין שתפקידו להעביר את העולם התרבותי המי-קוף".

אהה... ככלל, בניגוד לעמיתיהם הבלתי-מופתיים מתל-אביב העומדים בשיכעה פוגרומים של בליסטראות וכלי-משחת אחרים דבר חודש בחודשו, יקירי ירושלים שלנו אנינים הם נוחים להיפגע כמימוזה זו שלא מבית השיטה. אך נגעת בזרובותם, אפילו ככוונה לטפוח עליה דרך חיבה, וכבר הם מתלבטים לעומתך כאילו נתקלו בעמלק כעת טיול בוקר שלהם.

בעלת תרגומי מופת אחרת שהיתה שם באותו מעמד התנאה ביצירתה שלה. בדומה ל"עולם התרבותי המקיף" של קורמה הוועם, אף היא רואה את השפה בגדול, קרי: כ"מכילול". "כל מלה היא ראש של פיזימדה, והמתרגם חייב להתייחס למערך המסופע של קשרים ואסוציא-

אציות תרבותיות מורכבות". אהה... עכשיו הבנו.

לעומת העושר המכליל הכלול, כמובן, בירור שלים (אלא מהו), היא מוצאת בתל-אביב, אופנה תל-אביבית" אשר "מכתיבה את דלות החומר הלשוני". נאה. יש גם זה בתל-אביב.

ורק שכחה לציין מתרגמת תחת חורש החלב, שולמית היראבן המוכשרת, ממי נטלה חלק גדול מן ה"מכילול" שבעורתו העמידה גם את תרגומה ה"מורכב" שלה.

אולי היו בין אלה רווקא איראלה מקורות שבתל-אביב הדלה. אבל אפשר כמובן שלקחה הכל ישר מהרמב"ם ומספר הספרים — אם לא הישר מנשמתה של השפה העברית.

שהרי בירושלים המופתית הכל אפשרי. מוסר השכל והסכל: תחמתי היהרו תחד מנותכם. אם לצטט את אחד מ"ראשי הפירמידה" הניפלים (לאו רווקא נפלאים) בתרגומה החדש והנאה של הגב' היראבן ל"מחזה לקולות" של דילן תומאס.

אנחנו (התל-אביבים) מעדיפים ככל זאת את ה"משפטן המי" sealawyer של אריה אהרונז בתרגומי-גירסתו שלו לסיפור של המשורר הוולשי.

ולראיה באנו על התחום, סליחה, התחום, — אופנאים תל-אביבים דלים שכמותנו — כמובאה קצרה מתוך "המערך המסופע ביותר של קשרים ואסוציאציות מורכבות המוכר לנו", קלא הוא יסידנו המילון:

sea law'yér, J. a contentious sailor, who likes to argue points of sea law, usually on the basis of slight knowledge. [Colloq.]
2. the grey snapper.

ואם כבר מדברים באמת על "מערך מסופע של קשרים ואסוציאציות תרבותיות מרככות", יורשו לנו עוד שני תיקונים קלים ודוודניים, שניים מרבים שאותם מותר כמובן להניף אך ורק לעיניהם של מתרגמי מופת ולא של מתרגמים מן הסוג הרגיל. nibble him down to his wishbone (מילולית: מכרסמים אותו עד לעצם הקילשון או לעצם המול שלו: לילד אנגלי שבחלקו נפלה עצם ממוזלת זו שבחזה העוף מותר לבקש מישאלה) פירושו כאן כלשון כ"ראמוצית (הנביא התל-אביבי הידוע): מכרסמים אותו עד הייזין, ולא "מכרסמים בגדים" (!) וגידים עד לשרו ועד מאר" דו" ככתוב בתרגומה העשיר, כאמור, של הגב' היראבן (מובן שיש אנשים האוהבים את ה"שלהם", וכך מאורס", אבל זה כמדומה כבר עניין אחר). וכך מפרש גם דאגרייל, וכן גם בתרגום הגרמני.

ולמי שתרשה מהן אותן "חות בוקרי הלילה בדרת אכיריה" של הגב' היראבן, באנגלית פשוט יותר אך גם כן מוקשה: bucking ranches (מילולית: חוות מודקפות על רגליהן האחריות). האם יותר לנו להציע שינוי קל שבעקבותיו ייקרא: fucking branches כלומר, עיבוי של שתי הוראות שכמותו תמצאו לרוב בכיתבי תומאס. כן, אבל איך מתרגמים את זה לעברית? ובכן, את זה אין אני יודעים אך לתרגם. אבל כלום מתרגמי מופת אנחנו שככה נטפלתם אלינו? לכו אליהם.

מכל מקום: "חות בוקרי הלילה בדרת אכיריה" אינה תשובה, ואשר למכרסמים — דילן תומאס היה מת מצחוק מ"ן", וכן "עד לשרו ומאורד", אילו קרא כדברים האלה.

ת.ל. אביבי

המילה "משפטן" הומצאה על-ידי העולם הזה" לפני 30 שנה, בכותרת של כתבה על מי שהיה אז היועץ המישפטי לממשלה.

תיאטרון

תיאטרון של

אחרי השואה

"המסע של אמא טאבורי בתיאטרון הקאמרי מאת: גורג' טאבורי בימוי: ג'ק מסינג'ר"

המסע של אמא טאבורי בתיאטרון הקאמרי היא הצגה מיוחדת, מרשימה ורכבת עוצמה: ג'ורג' המחזאי הוא גם הדמות הראשית במחזה. ג'ורג', ג'ורג'י כפי אימו, גם מספר גם מציג וגם בונה לפני הקהל את סיפור הצלחתה של אימו מן הרכבת לאושוויץ. על הבימה משל ריקה ניצב ארגו

מסעות שקוף, ואת החלל תוחמות מספר מחיצות שקופות היוצרות כמרתאים שבתוכם ועל ריקעם נעות הדמויות מן הזיכרון: האם, האב, והקצין הנאצי ענקי-המידות. את איגלודי וקלאפקא, מי שעצרו את אמא טאבורי ושלחו אותה ברכבת, מגלם המספר עצמו. דמות נוספת

אורי ליפשיץ

רטרוספקטיבה (בלוריה גורדון)

המצויה על הבימה לכל אורך ההצגה היא זו של הבוכה האנושית, שג'ורג' נושא על ידיו בראשית ההצגה. מציב במרכז הבימה, מלביש אותה, מאפר את פניה ובונה אותה בדמות האם שאת סיפורה הוא מספר.

ג'ורג' חי את הזיכרון ובו בזמן מביים אותו כאירוע הקם לחיים על הבימה בנוכחות הקהל. יותר מזה, תוך כדי בניית האירוע, תוך כדי ביום המסע על פרטיו, הוא בא בדברים עם האם שבוזכרו. ואם זאת יושבת בתוך אחד האירועים השקופים ומשגיחה על דיוק מעשה השחזור.

ההתרחשות המורכבת מתרחשת בשלושה זמנים בעת ובעונה אחת. כהווה בו מביים טאבורי הבן את ההצגה; בעבר, בו מתרחשים האירועים שעברה אמא טאבורי במסעה; ובזמן השלישי, הדימוני, הבלתי-מסוים, שבו מתקיים הקשר שבין האם שבעבר לבין הבן המביים את העבר. אחד מריגעי השיא של המחזה הוא סצינת המיפגש שבין האם והקצין הנאצי הממונה על המישלוח אל המוות. בעומק הבימה מתנהל העימות בין הדמויות מן העבר, האם בגילומה של בת שבע נועם, והקצין בגילומה של קרול מרקוביץ. באותו זמן מתרחש בקירמת הבימה העימות המבוים בידי ג'ורג' הבן, שגם משחק את תפקיד הקצין הנאצי מול הבוכה-אשה המגולמת על ידי רוגית פורת.

המבנה המורכב, המיוחד-במינו שהעמיד המחזאי, פטר את היצירה מן הבעייתיות המהר-תית של כל יצירת אמנות העוסקת בנושא השור-אה. ג'ורג' טאבורי איננו כופה על האירועים הטראומטיים מעטה אסתטי אמנותי. השאלה שאיתה הוא מתמודד איננה כיצד להפוך אירוע אימנטי ובלתי-נתפס ליצירה אמנותית, אלא כי צד להראות על הבימה את ההכרח להתמודד עם העבר, לזכור אותו, ולחיות איתו. והוא עושה זאת בדרכו המיוחדת ובעזרתם הנפלאה של כל מי שלקחו חלק בהצגה.

ידו של הבימאי ג'ק מסינג'ר ניכרת לכל אורך ההצגה. הוא העמיד שורה של מעמדים מיוחדים ומקוריים, בנה הרמוניה של תנועה, עוצמה וקצב, ושילב ביד אמן רגישה שורה של אלמנטים קלים וקומיים אל תוך נושא רגיש וקודר. נפלא היה רמי ברוך שגילם בכישרון, מיומנות ורגישות שורה ארוכה של דמויות שונות זו מזו ומגוונות. מיוחדת וטובה היתה גם רוגית פורת הבוכה-האשה, וטובים היו שני הנותרים, קרול מרקוביץ ובת שבע נועם.

תיאטרון מיוחד במינו, הצגה שאסור להחמיץ. עדנה אלזני